

СЕКЦІЯ 2. КРИМІНАЛІСТИКА

Александренко Олена Віталіївна

*професор кафедри досудового розслідування навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції
Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук*

Зарубей Вікторія Володимирівна

*заступник начальника інституту з навчально-методичної та наукової роботи
навчально-наукового інституту підготовки фахівців для експертно-
криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ДОПИТУ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО СЕРІЙНІ ВБИВСТВА

Уміння слідчого тактично правильно і ефективно провести допит здатне дати слідству відчутне просування вперед, чого не можуть дати інші слідчі дії й навіть їх комплекс. За належного тактичного уміння допит видається найбільш простим і, що є важливим на першочерговому етапі розслідування, швидким способом одержання криміналістично-значущої інформації.

За своїми особливостями серійні сексуальні вбивства вимагають копіткої роботи зі збирання і ретельної оцінки наявної інформації, з метою швидкого вибору правильного напрямку розслідування задля встановлення злочинця і всіх обставин серії вбивств. Важливе значення у цьому має знання слідчими тактичних особливостей допиту як свідків і потерпілих, які залишилися в живих, так і підозрюваних.

Незважаючи на чималу кількість наукових досліджень і робіт з тактики проведення допиту та достатню кількість з розслідування серійних сексуальних вбивств, тактичні особливості допиту при розслідуванні останніх залишилися поза увагою науковців. В основному автори говорять про допит підозрюваних, зводячи тактику допиту до наведення загальних рекомендацій, що підходять до будь-якого допиту, і переліку питань, які складають його предмет. «...Обговорення обставин скоєння злочину (замаху на злочин) може викликати хворобливу реакцію у потерпілих., бурхливі сльози, небажання продовжувати бесіду., витиснення з пам'яті важливих для слідства деталей.,- може привести до зриву допиту, а також завдати додаткової шкоди психіці потерпілого» [1, с. 185]. Або наводяться рекомендації загального характеру, без урахування особливостей даної категорії вбивств: «потрібно ретельно перевіряти показання, у яких підслідний визнає свою провину., слідчі повинні знати ознаки

неправильного визнання (самообмови) і використовувати цю інформацію для найбільш ранньої його діагностики...» [2, с. 333-334]. Також наводяться тактичні прийоми виявлення і викриття самообмови, неправдивих свідчень, говориться про необхідність досягнення психологічного контакту з допитуваним. Лише в окремих джерелах зазначено, що «тактика допиту серійних вбивць досить складна і малорозроблена, для цього потрібна висока професійна майстерність, уміле використання тактичних прийомів допиту, знання психології підслідного» [2]. Таким чином, більше говориться про те, «що» треба виконати, а не «яким чином» цього досягти, що є більш важливим завданням. Окремі згадування в літературі про особливості допиту свідків і потерпілих не можна вважати повноцінними тактичними рекомендаціями [2]. Можна констатувати, що роботи з тактики допиту у справах зазначеної категорії практично відсутні.

Проведений аналіз існуючої літератури з вказаних питань, особливостей скоєння серійних вбивств, демографічних, соціальних, психологічних особливостей особистості вбивць та їх жертв, свідків дозволяє сформулювати основні рекомендації щодо проведення допиту по таких справах.

1. Всі допити повинні проводити лише слідчі, оскільки вони краще обізнані і володіють прийомами встановлення психологічного контакту і тактикою допиту, що є невластивим оперативним працівникам, які часто застосовують незаконні методи одержання показань, що призводить до обмови (самообмови), ускладнює встановлення істини і здатне надовго уповільнити розслідування.

2. Перший же допит підозрюваного повинен проводити досвідчений слідчий, витриманий, з урівноваженим характером. Він повинен сприймати, як йому викладаються обставини справи, ретельно оцінюючи як самі показання, так і те, як саме вони викладаються допитуваними, з метою вчасно помітити ознаки давання неправдивих показань, оскільки внаслідок погроз і насилля затримані можуть зізнатися у скоєнні злочинів, що не вчинялися ними. Як це сталося з О. Кравченком, який визнав себе «винуватим» у вбивстві - першому з серії вбивств, вчинених Чикатило. Цей злочинний епізод згодом був виключений судом з обвинувачення, оскільки належним чином не була доведена причетність до нього Чикатило.

3. Жертвами серійних злочинців часто стають діти, отже, вони можуть допитуватися як свідки. Досвід слідчої роботи, знання особливостей давання показань неповнолітніми і спілкування з ними дає можливість слідчому вчасно помітити щось важливе в їх показаннях. Саме така поінформованість, разом з досвідом роботи допомогла помічникові прокурора Одинцовського району Підмосков'я Н. Смолєєвій при опитуванні школяра одержати ім'я і прізвище справжнього злочинця: «Дядько Сергій Головкін з нашого селища» [3, с. 143].

Натомість, відсутність вказаних знань і навичок може призвести до небажаних наслідків. У вказаній справі неповнолітній свідок повідомив, що

бачив злочинця і навіть докладно описав татуювання на його руці. Надалі було встановлено, що в такий спосіб підліток просто прагнув привернути до себе увагу, тому все вигадав [4, с. 63-69].

4. Як свідчить практика, з дітьми і підлітками-свідками, з дорослими жінками легше розмовляти слідчим-жінкам; з дорослими свідками- чоловіками - слідчим-чоловікам. Допит потерпілих, які залишилися в живих (малолітніх, неповнолітніх, жінок і чоловіків) краще доручити слідчому- жінці. Якщо ж чоловік став жертвою злочинця-гомосексуаліста, найкраще він розповість про це слідчому-чоловіку. Стосовно ж допиту підозрюваних справа інша. Слід враховувати категорію їх жертв: діти (дівчинки, хлопчики або обох статей), лише дорослі (жінки і/або чоловіки), або всі зазначені особи. Виходячи з цього, допитувати злочинців у всіх випадках повинні саме досвідчені слідчі-чоловіки.

Список використаних джерел:

1. Барыгина А. А. Организация расследования серийных сексуальных убийств: [науч.-практич. пособие] / А. А. Барігіна, В. И. Майоров. - М. : Юрлитинформ, 2011. - С. 185.
2. Расследование многоэпизодных убийств, совершенных на сексуальной почве: [Научно-методическое пособие] / под ред А. И. Дворкина. - М.: Издательство «Экзамен», 2003. - 362 с.
3. Кузьменко П. УДАВ или мальчики кровавые в глазах / П. Кузьменко.- М. :«НТВ», «Изограф», 1997. - 160 с.
4. По следу маньяка / О. П. Дубягина, Ю. П. Дубягин, М. В. Евтеев, А. И. Титанов. - М.: Бизнес-Пресс: Дежавю, 2007. - 122 с.